

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет спеціальної освіти та соціально-гуманітарних наук
Кафедра спеціальної освіти

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Особливості формування мотивації до пізнавальної діяльності дітей
молодшого дошкільного віку із затримкою мовленнєвого розвитку

Виконала: здобувач освіти групи СОб(л)-4(1)
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Бовчалюк Кіра Володимирівна
Науковий керівник: Дергач М.А.
Рецензент: Ніколенко Л.М.
Нормоконтроль: _____ Владислав ГАНІМАНОВ

Запоріжжя
2025 р.

РЕФЕРАТ

Бакалаврська робота: 73 с., 4 табл., 60 джерел, 9 додатків.

Об'єкт дослідження: пізнавально-мотиваційна сфера дітей молодшого дошкільного віку із мовленнєвими порушеннями.

Мета роботи: на основі результатів теоретичного аналізу наукових джерел та даних психолого-педагогічного експерименту визначити та охарактеризувати особливості мотивації до пізнавальної діяльності дітей молодшого дошкільного віку із затримкою мовленнєвого розвитку.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз, узагальнення літературних джерел), емпіричні (спостереження, психолого-педагогічний експеримент, методики: «Діагностика навчальної мотивації», «Мотиваційна готовність до пізнання», «Картки вибору діяльності»), статистичні (якісна та кількісна обробка результатів).

У роботі проаналізовано теоретичні підходи до формування мотивації у дітей дошкільного віку, охарактеризовано логопедичні особливості дітей із затримкою мовленнєвого розвитку, описано організацію і проведення експериментального дослідження. Отримані результати дозволили виокремити специфіку мотивації до пізнавальної діяльності у цієї категорії дітей та надати методичні рекомендації для фахівців.

МОТИВАЦІЯ, ПІЗНАВАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ, ДІТИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ, ЗАТРИМКА МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ.

ВСТУП

Сучасною світовою тенденцією є прагнення деінституалізації та соціальної адаптації осіб з особливостями психофізичного розвитку. Починає формуватися нова культурна та освітня норма – повага до людей з фізичними та інтелектуальними особливостями, що, власне, і фіксує міжнародне законодавство на рівні ООН.

Згідно зі статуттом Організації Об'єднаних Націй, Всесвітньою декларацією про права людини, діти з фізичними та інтелектуальними особливостями мають рівні права та можливості з іншими людьми. Конвенція про права людини та Декларація про права інвалідів, ухвалена Генеральною асамблеєю ООН, серед пріоритетів визначають право дитини з особливостями психофізичного розвитку на освіту, медичне обслуговування, професійну підготовку та трудову діяльність [33].

Дослідження у галузі спеціальної освіти та логопедична практика свідчать про збільшення кількості дітей із порушенням мовлення, багато з яких мають комбіновані порушення розвитку, психоневрологічні, соматичні проблеми або схильність до девіантної поведінки. Мова йде про дітей, які мають як різко, так і явно виражену неврологічну симптоматику: діти із заїканням, дизартрією, ринолалією, такі, що мають порушення рухо-моторної сфери (загальної, дрібної, артикуляційної моторики), недостатність вищих психічних функцій (уваги, пам'яті, сприйняття) та ін [60].

Перебуваючи на межі педагогіки, медицини, психології, нейролінгвістики логопедія використовує найбільш ефективні нетрадиційні для неї методи та прийоми суміжних наук, адаптує їх до своїх потреб, що допомагає оптимізувати роботу педагога-логопеда.

Для дітей з порушеннями мовлення використовуються інноваційні освітні технології, які відповідають пріоритетним напрямам науки, визначаються сучасним станом проблеми переходу освіти на позиції особистісно-орієнтованої педагогіки, що передбачає не обмежуватися формуванням

програмних знань, умінь, навичок, а прагнути розвивати індивідуальні здібності дитини, обумовлені бажанням педагогів впроваджувати в свою діяльність інновації. Також продовжуються пошуки нових прийомів і методик в логопедичній практиці з корекції мовлення.

До сьогодні, у різних галузях як вітчизняної, так і зарубіжної системи спеціальної освіти, питанню вивчення порушень мовлення присвячені дослідження провідних науковців:

- при сенсорних порушеннях, а саме слухового аналізатору (С. Кульбіда, К. Луцько, О. Мартинчук, В. Назарина, О. Таранченко, І. Тимошенко, Л. Фомічова та ін.);

- при порушеннях поведінки та спілкування (О. Аршатська, Н. Базима, С. Конопляста, І. Логвінова, В. Тарасун, В. Тищенко, Т. Скрипник, Г. Хворова, Д. Шульженко та ін.);

- при затримці психічного розвитку (Н. Борякова, Н. Голуб, Т. Датешидзе, Т. Ілляшенко, Н. Королько, І. Мартиненко, І. Марченко, А. Обухівська, І. Омельченко, Т. Сак та ін.);

- при тяжких порушеннях мовлення (В. Галущенко, Н. Голуб, О. Качуровська, Ю. Коломієць, С. Конопляста, Н. Лопатинська, І. Мартиненко, І. Марченко, Н. Пахомова, Н. Савінова, А. Савицький, В. Тарасун, В. Тищенко, Н. Чередніченко, Т. Швалюк та ін.).

Сучасна логопедія знаходиться в постійному активному пошуку шляхів вдосконалення й оптимізації процесу навчання і розвитку дітей на різних вікових етапах та в різних освітніх умовах, що характерні загалом для дітей з особливими освітніми потребами, до яких входять і діти з порушеннями мовленнєвого розвитку.

Таким чином, сьогодні кожна людина, незалежно від стану здоров'я, наявності фізичних, мовленнєвих чи інтелектуальних порушень, має право на здобуття освіти, якість якої не відрізняється від якості освіти людей без порушень психофізичного розвитку. Це стосується і надання корекційної допомоги, що в свою чергу, і зумовило вибір теми «Особливості формування

мотивації до пізнавальної діяльності дітей молодшого дошкільного віку із затримкою мовленнєвого розвитку».

Об'єкт дослідження: пізнавально-мотиваційна сфера дітей молодшого дошкільного віку із порушеннями мовлення.

Предмет дослідження: мотивація до пізнавальної діяльності дітей молодшого дошкільного віку із затримкою мовленнєвого розвитку.

Мета дослідження – на основі результатів теоретичного аналізу наукових джерел та даних психолого-педагогічного експерименту визначити та охарактеризувати особливості мотивації до пізнавальної діяльності дітей молодшого дошкільного віку із затримкою мовленнєвого розвитку.

Визначена мета дослідження, зумовила постановку та розв'язання наступних завдань:

1. На основі аналізу наукових джерел визначити теоретичні підходи щодо формування мотивації до пізнавальної діяльності та психолого-педагогічні особливості дітей молодшого дошкільного віку із затримкою мовленнєвого розвитку.

2. За результатами психолого-педагогічного експерименту визначити та охарактеризувати особливості мотивації до пізнавальної діяльності у дітей молодшого дошкільного віку із затримкою мовленнєвого розвитку.

3. Спираючись на отримані результати дослідження розробити методичні рекомендації для вихователів щодо формування мотивації до пізнавальної діяльності у дітей молодшого дошкільного віку із затримкою мовленнєвого розвитку.

Методи дослідження:

- теоретичні: аналіз, узагальнення лінгвістичної, психолінгвістичної, психолого-педагогічної, логопедичної і програмно-методичної літератури для з'ясування сучасного стану досліджуваної проблеми;
- емпіричні: спостереження, моніторинг, педагогічний експеримент;
- статистичні: кількісна та якісна обробка отриманих у процесі експерименту результатів для узагальнення і систематизації результатів.

В дослідженні використано наступні методики:

1. «Діагностика навчальної мотивації» адаптований варіант О. Єременко за матеріалами О. Л. Музики, з урахуванням підходів до аналізу мотиваційної сфери дітей молодшого дошкільного віку (у тому числі дітей з особливими освітніми потребами) [8].

2. «Мотиваційна готовність до пізнання». Автор методики: О. В. Хомич. Представлена у збірці О. Кононко «Психолого-педагогічні умови формування пізнавальної активності у дітей дошкільного віку» [19].

3. «Картки вибору діяльності». Інтерпретація даної методики, здійснювалась на основі підходів Ж. Піаже та сучасної української дошкільної практики, під керівництвом І. Г. Євтушенка [13].

Апробація результатів дослідження. Участь у Міжнародній науково-практичній конференції студентів і молодих учених «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір в умовах воєнного часу», 10-11 квітня 2025 р., Хортицька національна академія, м. Запоріжжя. У рамках цієї конференції було опубліковано тези «Особливості формування мотивації до пізнавальної діяльності дітей молодшого дошкільного віку із затримкою мовленнєвого розвитку».

Структура, зміст та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків

Загальний обсяг роботи, містить 73 сторінки друкованого тексту, з них, 50 сторінок – основного тексту.

ВИСНОВКИ

Проведений аналіз теоретичних джерел та отримані результати експерименту дали можливість сформулювати наступні висновки.

1. Мотивація до пізнавальної діяльності у дітей молодшого дошкільного віку із затримкою мовленнєвого розвитку є складним та багатофакторним процесом. Затримка мовленнєвого розвитку дітей молодшого дошкільного віку знижує їхні можливості у навчанні та соціальній взаємодії.

Із дорослішанням та розвитком дитини, її пізнавальна активність все більше починає тяжіти до пізнавальної діяльності, яка як будь-яка діяльність, характеризується певною структурою. Її елементами є: спонукальній-мотиваційна частина (потреба, мотиви, цілі), предмет діяльності, відповідність предмета і мотиву діяльності та засоби її здійснення (дії і операції). Звідси випливає, що необхідною умовою розвитку пізнавального інтересу, є діяльність, що несе пізнавальну функцію.

Діти молодшого дошкільного віку із затримкою мовленнєвого розвитку, мають характерні особливості у розвитку когнітивної, емоційно-вольової та мовленнєвої сфер: нестійкості уваги, зниженій мовленнєвій активності, проблеми з розумінням зверненого мовлення та труднощі у формуванні зв'язного висловлювання.

Затримка мовленнєвого розвитку нерідко супроводжується нейропсихологічними особливостями, зокрема порушеннями мовно-рухової координації, гіперактивністю, дефіцитом уваги, що може бути наслідком органічних уражень центральної нервової системи і безпосередньо впливає на формування мотивації до пізнавальної діяльності.

2. Встановлено, що мотивація до пізнавальної діяльності дітей із затримкою мовленнєвого розвитку II рівня, має свої характерні особливості: нерівномірний розвиток, переважання ситуативного інтересу над мотивами до пізнавальної діяльності, знижену здатність до саморегуляції, недостатньо сформовані механізми мовленнєвої активності, а також схильність до

уникнення пізнавальних завдань у разі невдачі. Діти цієї категорії потребують особливих педагогічних умов, що враховують їхню емоційну вразливість, знижений рівень самостійності, труднощі в комунікації та сприйнятті мовного матеріалу.

Проведене емпіричне дослідження дало змогу виявити конкретні прояви мотивації до пізнавальної діяльності в умовах логопедичної групи та діагностувати її індивідуальні характеристики в дітей із затримкою мовленнєвого розвитку II рівня. Було встановлено, що такі діти проявляють пізнавальний інтерес переважно в емоційно забарвлених, сюжетних ігрових формах діяльності, що дає підстави стверджувати про важливість емоційно-позитивного супроводу освітнього процесу. Аналіз профілів мотивації окремих дітей засвідчив, що мовленнєве порушення не обов'язково виключає пізнавальну активність, але трансформує її канали – наприклад, через образотворчу чи конструктивну діяльність.

3. Розроблені методичні рекомендації для вихователів логопедичних груп, спрямовані на оптимізацію педагогічної взаємодії з дітьми молодшого дошкільного віку із затримкою мовленнєвого розвитку, що дозволяє покращити якість пізнавального процесу та створити умови для стабільного формування у дітей внутрішньої мотивації до пізнання, зокрема залучення дитини до активної взаємодії, формування позитивного досвіду пізнавальної діяльності тощо.

Робота відкриває перспективу для подальших наукових розвідок у сфері психолого-педагогічного супроводу дошкільників із мовленнєвими порушеннями та обґрунтовує важливість створення цілісної системи підтримки мотиваційної сфери як передумови успішної соціалізації й подальшого навчання дитини.